

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-34-24

УДК 338.242

Романко О.П.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та економіки
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу*

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Дана стаття має намір розширити теоретичні здобутки щодо вивчення механізму підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах реформи децентралізації та збільшення управлінських функцій регіону. Враховуючи характерні особливості регіональної конкуренції, описано ключові ознаки застосування механізму підвищення конкурентоспроможності регіону, а також види та рівні (регіональний та національний) впливу від його застосування. Дано характеристику критеріїв ефективності та значимості для регіону і держави у цілому від дії механізму підвищення конкурентоспроможності регіону, виділивши економічну та управлінську ефективність як ключову.

Ключові слова: механізм підвищення конкурентоспроможності регіону, підвищення регіональної конкурентоспроможності, ефективність впливу механізму підвищення конкурентоспроможності регіону.

Романко О.П. МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМЫ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ ВЛАСТИ В УКРАИНЕ

Данная статья намерена расширить теоретические достижения по изучению механизма повышения конкурентоспособности региона в условиях реформы децентрализации и увеличения управленческих функций региона. Учитывая характерные особенности региональной конкуренции, описаны ключевые признаки применения механизма повышения конкурентоспособности региона, а также виды и уровни (региональный и национальный) влияния его применения. Также дана характеристика критериев эффективности и значимости для региона и государства в целом от действия механизма повышения конкурентоспособности региона, выделив экономическую и управленческую эффективность как ключевую.

Ключевые слова: механизм повышения конкурентоспособности региона, повышение региональной конкурентоспособности, эффективность воздействия механизма повышения конкурентоспособности региона.

Romanko O.P. THE MECHANISMS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE REGION IN THE CONDITIONS OF REFORM ON DECENTRALIZATION OF AUTHORITIES IN UKRAINE

The purpose of the article from the theoretical point of view is the expansion of the theoretical conceptual apparatus of such an economic category as "the method of increasing the competitiveness of the region" the definition and characteristics of its key features, types of influence and levels of application, as well as a system of key criteria for the effectiveness of the impact, and from the practical point of view, proposals how to fill the mechanism for increasing the competitiveness with methods and tools for the regional and national application. This need has come up due to the results of the reform of decentralization of public authorities in Ukraine. For this research, a semantic analysis is used which makes it possible to specify the above-mentioned economic categories, as well as logical generalization, analysis and synthesis to determine the essential nature of the principles that are the components of the mechanism of increasing the competitiveness of the region and improvement of the categorial. Taking into consideration the regional and national level of application of the mechanism of increasing the competitiveness of the region, conceptual, financial, administrative, material management, social and psychological, information and innovation methods of increasing regional competitiveness are being outlined. These theoretical studies are an important scientific basis for the regional government bodies, heads of united territorial communities and others who are developing and implementing territorial development strategies with correspondingly full measures of their implementation. The author suggests a combination of considering the mechanism of increasing the competitiveness of the region from the point of view of the region and the state as subjects of governance. The state provides an opportunity to improve the principles of implementing the policy of increasing regional competitiveness not only of a region (as one territory) but also of all the other regions, as the entire national economy of the country.

Keywords: the mechanism of increasing competitiveness of the region, increasing regional competitiveness, effectiveness of the mechanism of increasing the competitiveness of the region.

Постановка проблеми. Реформа децентралізації – одна з небагатьох реформ в Україні, яка має свої план, стратегію, чітку концепцію. Її особливістю є те, що в контексті децентралізації одночасно проводиться декілька реформ у сфері державного управління: реформа територіальної організації влади; реформа місцевого самоврядування та реформа регіональної політики. Вона покликана здійснювати ефективне управління територіями держави виходячи від їхніх потреб до еволюційного розвитку самої форми управління. Її завершена форма є остаточним елементом переходу до ринкової економіки соціального орієнтування для України [1, с. 12].

Добробут держави сьогодні забезпечується добробутом територіальних одиниць із підсиленням регіонального управління. Результатами даної реформи є розширений доступ органів територіальної влади до

механізмів впливу на економічні та соціальні процеси, у тому числі на його конкурентоспроможність. Методи та способи підвищення конкурентоспроможності регіону збільшилися в кількісному переліку, нормативно-правовому забезпеченні та якісному поліпшенні умов здійснення теперішнього регіонального управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фундаментальних джерел та періодичних видань показав, що наявні теоретичні та практичні дослідження в галузі розвитку регіональної економіки та конкурентоспроможності регіонів у сукупності утворюють досить широку інформаційну базу. Серед робіт українських учених можна виділити праці В.Е. Будякова, С.О. Безуглої, В.Ф. Гарячук, В.І. Шевченко-Марсель, С.Ю. Кулакова, Л.А. Яремко, О.О. Другова, С.В. Мочерного, І.О. Дегтярьової та іноземних, серед яких – І. Бегг, Г. Брістов, Л. Крістон, Л. Сезкін та ін.

Водночас багато дискусійних питань щодо опорних механізмів підвищення конкурентоспроможності регіону з урахуванням сучасних тенденцій у регіоналістиці та проведеної реформи децентралізації.

Мета дослідження полягає в уточненні економічної категорії «механізм підвищення конкурентоспроможності регіону», визначенні та характеристиці його ключових ознак, видів впливу та рівнів застосування, а також системи ключових критеріїв ефективності впливу.

Вклад матеріалу дослідження та його основні результати. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону (МПКР) – це сукупність методів, процесів, прийомів та способів, дія яких призводить до запланованого рівня конкурентоспроможності регіону. Суб'єктами такого механізму на регіональному рівні є органи державного територіального управління, які з використанням управлінського впливу призводять до реалізації і в умовах децентралізації є їх основними розробниками. Об'єктами механізму стають регіональні складові елементи конкурентоспроможності регіону в широкому сенсі, а в одиничному це суб'єкти та об'єкти ділової активності регіону.

Виходячи з особливостей конкурентоспроможності регіону як специфічного середовища використання МПКР має декілька ключових ознак:

1. Загальні. Формування та реалізація МПКР виходить з основних та специфічних економічних законів:

- мінімізація затребуваних ресурсів для максимального ефективного використання і, відповідно, збільшення конкурентоспроможності регіону;

- перехід до сучасних умов створення та споживання ресурсів, зокрема частково та повністю відновлювальних;

- інноваційний підхід та постійний пошук нових способів збільшення конкурентних переваг регіону;

- гармонізація інтересів усіх суб'єктів регіональної конкурентоспроможності, що є на протигу інтересам ієрархічного підходу до задоволення суб'єктивних потреб;

- кожний етап підвищення регіональної конкурентоспроможності має відобразитися на регіональному добробуті населення та на його соціалізованості застосування економічних результатів у короткострокових та перспективних термінах.

2. Рекурсивні. Особливість конкурентоспроможності регіону у створенні МПКР із центру управління, які, своєю чергою, породжують більші та масштабніші дії чи їх наслідки зворотного характеру:

- публічне використання інноваційних підходів до розроблення МПКР та їх упровадження несе в собі наслідувальний характер для населення регіону;

- створення системи дієвих зв'язків між категоріями населення регіону не декларативного характеру, а змістовного й ефективного в спільних питаннях регіонального розвитку чи індивідуальних питаннях розвитку конкретних суб'єктів регіону.

3. Синергетичні. Особливість конкурентоспроможності регіону до тяжіння самоорганізації суб'єктів регіональної активності та суб'єктів створення конкурентних переваг регіону. Передбачає, що МПКР:

- націлені на об'єднання та синхронізацію дій, спрямованих на об'єкти конкурентоспроможності регіону;

- підсилюють самоорганізаційні регіональні ділові процеси, надаючи їм вагомості та нормативно-правової забезпеченості;

- усувають економічні та неекономічні перешкоди на шляху самоорганізації та саморозвитку діяльності регіону, регіональних сфер чи систем.

4. Стохастичні. Конкурентоспроможність регіону має елементи ймовірнісної дії чинників впливу, їх

випадковості створення чи появи та великі умови невизначеності в наслідках їхнього впливу. Враховуючи вищесказане, МПКР має враховувати, що:

- діапазон напряму дії обмежується не способами їх досягнення, а кінцевими цілями підвищення регіональної конкурентоспроможності;

- МПКР реалізуються не тільки в межах плану з підвищення регіональної конкурентоспроможності сформованого та документованого на певний термін, а враховується й оперативний характер розроблення та впровадження МПКР в умовах нововиниклих для створення умов збільшення чи збереження конкурентних переваг регіону.

5. Софістиковані. Конкурентоспроможність регіону, як і інші економічні категорії, піддається економічному теоретичному та практичному аналізу та має наукове походження. Для розроблення МПКР:

- ураховуються наукові підходи, рекомендації та пропозиції відповідних суб'єктів практичного та теоретичного дослідження конкурентоспроможності територій;

- ураховується досвід суб'єктів аналогічного територіального управління національного та зарубіжного масштабів.

Здійснюючи політику підвищення регіональної конкурентоспроможності, управлінням слід опиратися на систему методів та способів, які випробувані зарубіжними країнами та імплементовані під національні особливості регіональної економіки. Такий підхід дасть змогу уникнути управлінських помилок, а також надбати регіоном особистих ефективних заходів впливу на дану сферу [2, с. 44]. На нашу думку, доцільно розділити види впливу механізму підвищення регіональної конкурентоспроможності на дві великі групи: прямі та непрямі (табл. 1).

За умов здійснення децентралізації в Україні регіонам надаються ширші повноваження у виборі методів та способів впливу на регіональну економіку. Однак не настільки достатні, як на національному рівні, особливо це стосується тих методів, що потребують прямих бюджетних коштів, або тих, що вимагають нормативно-правового забезпечення. У таких умовах непрямі методи впливу на сектори економіки та суб'єктів господарювання стають більш актуальними для регіонального рівня управління конкурентоспроможністю. На національному рівні здійснюється формування стратегій та плани державного розвитку територій із частковим урахуванням особливостей регіональної диференціації потреб розвитку економіки. А також національний рівень урегулює інституційні моменти нормативно-правового забезпечення управління регіоном на місцях здійснення влади.

Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону може мати прямий та непрямий вплив на регіональну економіку, економічне та неекономічне походження, потребувати значних виплат із місцевих бюджетів чи бути самокупним. Його комплексність, послідовність застосування методів та актуальність інструментів, міра та межі використання є управлінським «талантом» конкретного регіону, який, своєю чергою, створює конкурентні переваги регіону на різний період часу, змінюючи конкурентоспроможність регіону в позитивний напрям на певний момент часу за умов динамічного розвитку конкурентів – регіонів України [3, с. 33].

Важливими питаннями у розробленні та реалізації такого механізму є наявність синхронності з боку суб'єктів управління регіону та держави, наслідування та вдосконалення апробованих та ефективних його елементів іншими регіонами для досягнення спільних національних цілей у підвищенні регіональної конку-

Таблиця 1

Види впливу механізму конкурентоспроможності регіону

	Прямі	Непрямі
Переваги	– широкий підбір технології інструментів здійснення; – підтримка пріоритетних видів господарства	– широкий вплив на розвиток сфер та видів ділової активності; – не призводить до структурних викривлень у регіональній економіці; – немає значних прямих витрат з бюджету
Недоліки	– висока вартість впровадження та навантаження на бюджет; – підстави для корупції та зловживань суб'єктів управління регіоном; – імовірність структурних викривлень; – проблеми в інституційній спроможності для впровадження та законодавчих можливостей	– висока затратність в їх реалізації; – обмеження регіональних нормативно-правових можливостей; – здійснення об'єктивного аналізу, оцінки ділової активності регіону; – моніторинг та коригування політики реформ у державі

Джерело: складено автором

рентоспроможності [4, с. 31]. Такий комплексний підхід дасть підґрунтя для напрацювання способу створення ефективних методів управління регіональною економікою, що, відповідно, відображається на підвищенні ефективності національного добробуту держави. Успіх таких процесів вимагає цілковитого розуміння сутності конкурентоспроможності регіону для національного значення та відповідних управлінських знань державобудування. Жоден регіон держави не може досягнути високого рівня конкурентоспроможності за межами держави без національного підвищення конкурентоспроможності, і, навпаки, конкурентоспроможність економіки держави забезпечується підвищенням конкурентоспроможності її регіонів із підсиленням та підтримкою загальної державної політики розвитку [5, с. 23]. В умовах проведення реформи децентралізації в Україні досягається свобода вибору реалізації досягнення регіональних цілей у межах національного розвитку економіки та управлінського апарату у цілому. У табл. 2 відображено регіональний та національний рівні застосування методів підвищення регіональної конкурентоспроможності, що дає можливість наглядно дослідити взаємозалежність рівневого підходу до політики підвищення конкурентоспроможності регіону.

Ефективність механізму залежить від його наповнення, комбінації та врахованих чинників, які в кожному регіоні будуть особливими і відрізнятимуться від чинників інших територій. Сукупність методів та способів, які спрямовані на підвищення регіонального рівня конкурентоспроможності, складаються в регіональний механізм підвищення конкурентоспроможності [6, с. 40]. Практичне відображення більшої частини такого механізму відображається в прийнятих регіоном програмах, стратегіях, планах та проектах.

Здійснивши теоретичне дослідження сутності механізму підвищення конкурентоспроможності регіону, його характерних особливостей та ключових ознак, напрямів та рівнів реалізації, можна сформулювати систему критеріїв ефективності та значимості для регіону та держави у цілому від дії МПКР. Виділивши економічну та управлінську ефективність, перша безпосередньо відображається в макроекономічних показниках регіону, друга – ні. Ключовими критеріями ефективності впровадженого МПКР є:

- позитивна динаміка складових елементів конкурентоспроможності регіону, їх своєчасність та доцільність змін. Відповідно, сама сутність МПКР має змінюватися та вдосконалюватися, оскільки найефективнішим механізмом є той, що адекватний середовищу застосування, а не той, що актуальний у момент розроблення;
- забезпечення підвищення конкурентоспроможності складників регіональних локальних систем та сфер. Тенденції розвитку регіонів зумовлюються мережевим розвитком форм соціально-економіч-

ної діяльності, інфраструктури та синергетичних об'єднань ділової активності населення регіону;

- отримання ексклюзивності конкурентних переваг регіоном. Регіональне різноманіття та особливості життєдіяльності регіону вимагають індивідуального підходу до реалізації МПКР для підвищення регіональної конкурентоспроможності. Саме такий механізм ефективності та своєчасності отримання спланованої цілі стає ексклюзивною конкурентною перевагою управлінського характеру. Для запозичення досвіду між регіонами має відбуватися адаптація та видозмінення МПКР під потреби конкретного регіону;

- наявність елементів новаторства в МПКР, що передбачає якісно нові способи досягнення цілей, а в окремих випадках із випереджувальною дією для соціально-економічного життя регіону. Має бути застосована мультиплікативна дія механізму з умовою існування синергетичного підходу, що зумовлюється сучасними умовами територіального розвитку;

- швидкість регулювання МПКР – від опрацьованої потреби в ньому до формалізації. Така «величина» допомагає встановлювати ступінь бюрократичності в органах місцевої влади, професійності суб'єктів управління та їх здатності знаходити необхідні заходи та способи в умовах економічної невизначеності. Результативність від реалізації МПКР визначатиметься на стратегічному та тактичному рівнях досягнення запланованих цілей;

- відображення потреб суб'єктів регіону, викликів економіки регіону. МПКР має тяжіти до точності та влучності реалізації в досягненні цілі, яким передують потреби чи обставини регіональної економіки;

- об'єднання інтересів різних суб'єктів регіональної життєдіяльності у центрі генеральної мети – досягнення більшого рівня конкурентоспроможності регіону. Існування якісної взаємодії та самоорганізації регіональних суб'єктів має бути в основі МПКР за паралельного заострення конкуренції між регіонами на національному рівні. Новітні умови регіоналізму передбачають консолідованість необхідних суспільних груп населення регіону чи індивідуальних особистостей [7, с. 32];

- підвищення управлінського іміджу територій. МПКР та його розроблення опираються на знання та досвід управлінців і можливість отримання професійних рекомендацій ззовні. Тобто активізується потреба в побудові відкритої моделі взаємодії органів публічної влади регіону та негублічного населення. Відповідно, відбувається природньо-кваліфікаційний відбір особистостей – управлінців, які готові і можуть діяти в умовах сучасної відкритої системи управління регіоном з активною противагою громадського свідомого впливу на напрями та способи здійснення МПКР.

Висновки. Шляхи підвищення регіональної конкурентоспроможності визначаються можливістю застосування механізму підвищення конкурентоспроможності територій. Повнота такого механізму,

Таблиця 2

Рівні застосування методів підвищення конкурентоспроможності регіону

Методи	Регіональний рівень	Національний рівень
Інституційний	Ефективна діяльність ДПКР	Нормативно-правове забезпечення ДПКР
Концептуальний	Наукові підходи до аналізу та оцінки рівня конкурентоспроможності регіону. Наукове підґрунтя розроблення плану підвищення регіональної конкурентоспроможності. Використання суб'єктами регіонального управління функції представництва для власного підвищення конкурентоспроможності.	Апробація регіональних практик на національний рівень із метою їх уніфікації. Заохочення та залучення регіонів до транскордонних та міжрегіональних проектів.
Фінансовий	Розроблення пакету пропозицій з удосконалення розподілу коштів від Державного фонду регіонального розвитку та податкового розподілу. Підвищення практики та культури споживання регіоном грантових програм.	Удосконалення механізмів фінансування місцевих бюджетів. Створення умов для збільшення грантових програм державного та міжнародного походження. Створення фінансових джерел для регіонального фінансування.
Адміністративний	Адміністративні пільги та доступ до послуг регіональних суб'єктів управління відповідно до заздалегідь визначених напрямів.	Нормативно-правове забезпечення адміністративними пільгами населення з прямим можливим фінансуванням. Фінансова підтримка та можливість регіоном здійснювати пряме фінансування конкретних господарських суб'єктів.
Матеріальне управління	Ефективне здійснення володінням, розпорядженням та користуванням муніципальною власністю в цілях підвищення регіональної конкурентоспроможності. Набуття громадою в спільну власність майна. Використання публічно-приватного партнерства для розвитку регіону.	Підтримка регіонів та громад у здійсненні набуття права власності на майно регіонально стратегічного значення. Усунення недоліків та законодавчих обмежень у приватно-публічному партнерстві.
Соціально-психологічний	Використання таких інструментів, як: мода, популяризація, переконання, наслідування, критика, мотивація, підвищення іміджу для формування розвитку певних сфер регіону для підвищення конкурентоспроможності. Здійснення комплексної програми підвищення інтелектуалізації у населення та свідомості до регіонального управління.	Розроблення та впровадження комплексних програм та політики підвищення інтелектуалізації населення.
Інформаційний	Використання класичних та Інтернет-ресурсів для розширення інформативності населення регіону.	Підтримка інформативності на державному рівні.
Інноваційний	Інноваційні погляди на тенденції економічного розвитку регіоналізму в світі. Підтримка «нової економіки» та її використання для підвищення регіональної конкурентоспроможності.	Національне заохочення регіональної активної економіки з інноваційними поглядами та механізмами управління.

Джерело: авторська розробка

його інструментальне наповнення, послідовність реалізації і вага впливу на регіональну економіку безпосередньо залежать від суб'єктів управління регіоном та їх нормативно-правової забезпеченості державою. Децентралізація дає можливість регіонам самостійно визначатися з курсом та способами розвитку виходячи з індивідуально-економічних потреб, і це має можливість перетворитися на національне зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 413 с.
2. Кітінг М. Новий регіоналізм у Західній Європі. Лондон, 2003. С. 116.
3. Бібік Н.В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2009. № 28/3 С. 86–93.
4. Богуславська С.І. Ключові елементи стратегічного управління розвитком регіональних соціально економічних систем. *Глобальні та національні проблеми економіки*. URL : <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/118.pdf> (дата звернення: 01.03.2019).
5. Camagni R. On the concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*. 2002. Vol. 39. № 13. P. 2395–2411.
6. Regional intelligence and competitiveness (Working Document by the Secretariat EURADA). URL : http://www.eurada.org/site/files/RDA/Regional%20intelligence%20and%20competitiveness_E.pdf (дата звернення: 01.03.2019).
7. Ніжнянські В., Потканські Т., Сегварі П. Формування політики регіонального розвитку: досвід країн Центральної та Східної Європи в контексті вступу до ЄС. Київ : К.І.С., 2007. 166 с.

REFERENCES:

1. Detsentralizatsiia v Ukraini: zakonodavchi novatsii ta suspilni spovidannia [Decentralization in Ukraine: legislative innovations and public expectations]. Kyiv : Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2015. [in Ukrainian]
2. Kitinh M. (2003). Novyi rehionalizm u Zakhidnii Yevropi [New regionalism in Western Europe]. London. [in Ukrainian]
3. Bibik N.V. (2009). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia rozvytkom rehionu [Organizational and economic mechanism for managing the development of the region]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, 28/3, 86–93. [in Ukrainian]
4. Bohuslavskya S.I. Kliuchovi elementy stratehichnoho upravlinnia rozvytkom rehionalnykh sotsialno ekonomichnykh system [Key elements of strategic management of the development of regional socio-economic systems]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Retrieved from: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/118.pdf> (accessed 01 March 2019).
5. Camagni R. On the concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*. 2002. Vol. 39. № 13. P. 2395–2411.
6. Regional intelligence and competitiveness (Working Document by the Secretariat EURADA). URL: http://www.eurada.org/site/files/RDA/Regional%20intelligence%20and%20competitiveness_E.pdf (accessed 01 March 2019).
7. Nizhnianski V., Potkanski T., Sehvari P. (2007). Formuvannia polityky rehionalnoho rozvytku: dosvid krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropi v konteksti vstupu do YeS [Formation of regional development policy: experience of Central and Eastern European countries in the context of EU accession]. Kyiv : K.I.S. [in Ukrainian]